

Göteborgs förr och nu – Göteborgs Hembygdsförbunds årsbok 2022

Juni 2022

Under "Släktforskningens dagar 2022" på stadsbiblioteket i Göteborg presenterades 2022 års upplaga av Hembygdsförbundets årsbok. Tre av artiklarna i boken har anknytning till Örgryte för

att uppmärksamma att det i år är 100 år sedan de resterande delarna av kommunen inkorporerades med Göteborg.

Örgryte gamla kyrkogård och Örgryte gamla kyrka. Från: [Carlotta](#).

Lars Gahrn, kanske mest känd för sin forskning kring Mölndals historia, har i årsboken återvänt till en fråga som han uppmärksammade 1988, nämligen myten om Sankt Sigfrid i Örgryte. I kapitlet "Örgryte gamla kyrka – några huvuddrag i historien och det lärda antagandet om Sankt Sigfrid" visar Gahrn hur fel det kan bli om generationer av skribenter helt underlåter att kontrollera sina källor. Det som många gånger har återgett som "fakta" att Sankt Sigfrid döpt hedningarna i Delsjöbäcken och att det där sedan anlagts en kyrka är en helt uppdiptad historia som inte är äldre än omkring 1730, dryga 700 år efter Sankt Sigfrids död. En del i denna uppdiptade myt har varit den medeltida dopfunten i Örgryte kyrka som påstods ha haft en inskription med namnet "Örekrypta", även det bygger på ett sentida försök att förbättra en inskription som till stor del saknades på dopfunten, alltså åter en uppdiptad historia. Kapitlet är en mycket intressant läsning och visar tydligt på vikten av att granska källor, inte bara återge vad tidigare skribenter presenterat. Extra kritisk bör läsningen bli om det saknas referenser i texten.

Per Hallén, även författare till denna text, har i årsboken skrivit om "Örgrytes förening med Göteborg 1922". Många uppfattar i dag Örgryte som ett ganska begränsat område i Göteborg i huvudsak bestående av äldre villaområden med en tämligen välbeställd befolkning. Men Örgryte var vid tiden för införlivningen en kommun som dominerades av industri. Andelen industriarbetare av befolkningen var högre än i Göteborg. Utmed både Sävån och Mölndalsån växte det fram stora tillverkningsindustrier under 1800-talet och tusentals nya invånare flyttade till Örgryte för att söka arbete. Följden blev att det behövdes bostäder och det var dessa nya tätorter som fanns nära industrierna som ofta blev föremål för de första tankarna på att införlivning med Göteborg. Processen fram till dess att hela Örgryte kommun blev en del av

staden 1922 var lång och krokig och hade tagit sin början redan med frågan om Carl Johans församling, Majornas, införlivning 1868. I kapitlet skissas Örgrytes industriella förhållanden under tidigt 1900-tal och hur processen med införlivningen gick till.

GhmB:13074

Jakobsdal (1859-1862), från [Carlotta](#).

Göran Axel-Nilssons kapitel i årsboken publicerades ursprungligen i Göteborg förr och nu nr VI år 1970. Den handlar om en middagsbjudning på Jakobsdal 1833, och är därmed årsbokens tredje text på temat Örgryte. Med hjälp av tidningsartiklar, bouppteckning och efterlämnade brev bygger Nilsson upp en bild av hur det såg ut i Örgryte och Göteborg under 1830-talet, åtminstone för de något mer välbeställda personerna i samhället.

Martin Ahlstedt har i sitt kapitel ägnats sig åt att spåra landskapsgränsen på Hisingen, alltså gränsen mellan Västergötland och Bohuslän. Den slingrar sig fram på ett i det moderna landskapet och troligen är flertalet invånare på Hisingen i dag omedvetna om att ön delas av en landskapsgräns. Frågan är i ett historiskt perspektiv mycket viktig då gränsen är en rest efter den tid under 1200-talet då den svenska kronan expanderade västerut i områden som tidigare kontrollerats av Norge och Danmark. Detta är klassisk mark inom den historiska forskningen kring etablerandet av den så kallade Västkostkorridoren. I detta kapitel är fokus givetvis på Lundby och Tuve. Här presenteras även en del av det som publicerats i frågan de senaste åren men slutsatsen att den svenska expansionen skedde kring mitten av 1200-talet ligger fast enligt det som Gunnar Olsson kom fram till 1953. Del två i kapitlet ägnas en vandring utmed gränsen i vår egen tid. Författaren har så långt som möjligt vandrat hela sträckan, endast delar som i dag ligger inom avspärrade områden så som hamnområdet, har han fått avstå. Det har uppenbarligen varit ett mindre äventyr och skildringen kommer även att vara viktig för framtiden då vi får en bild av hur det gamla gränsområdet såg ut under 2020-talets inledning.

GhmD:23994

Kronhuset, från [Carlotta](#).

Kristina Söderpalm uppmärksammar i sitt kapitel Kronhuset på 1900-talet – Ett kapitel i Göteborgs museihistoria. Kronhuset är stadens äldsta profana byggnad och ofta när husets historia beskrivs lyfts gärna 1600-talet fram, men författaren har i detta kapitel valt att fokusera på husets 1900-tals historia som kan sägas vara en ganska styvmoderligt behandlad epok i byggnadens historia. Under tidigt 1900-tal var Kronhuset ännu en del av militären under Kungl. Arméförvaltning och dess framtid var osäker. Det fanns farhågor att hela tomten skulle ”avröjas”, alltså rivning av huset. Så blev det dock inte utan de tidiga förslagen på att använda Kronhuset för museiverksamhet började sakta vinna mark. Hela denna ganska invecklade process skildras på ett mycket intressant sätt i kapitlet. När Göteborgs stad hade förvärvat Kronhuset från staten 1929 öppnades vägen för renovering av den slitna byggnaden och efterhand även de första utställningarna. De verksamheter som sedan bedrevs i Kronhuset under museets ledning skildras i både text och bild fram till mitten av 1990-talet då museets verksamhet i lokalerna upphörde. Något som Kristina Söderpalm beklagar och avslutar med en önskan om att huset åter skulle kunna användas för utställningsverksamhet och på så sätt ge ett ökat liv åt hela Kronhuskvarteret.

Raimonds Veenstra har i årsboken fortsatt sin undersökning av Göteborgs föregångare i kapitlet med rubriken ”Nya Lödöses borgar- och hjonelängder (1599–1610)”. Författaren arbetar med ett ganska underutnyttjat källmaterial för att försöka öka kunskapen kring befolkningen i Nya Lödöse i en tid då det inte fanns någon folkbokföring. Förutom information om befolkningens storlek presenterar Raimonds Veenstra nya resultat kring inkomstfördelningen i staden. Det var betydande skillnader och de borgare som ägnade sig åt utrikeshandel var stadens utan jämförelse rikaste personer. Detta är ny och viktig kunskap även för de som studerar 1500- och 1600-talets samhälle i ett makroperspektiv. Att utifrån dessa längder över borgare och hjon beräkna befolkningen eller försöka avgöra förändringar i befolkningens storlek är svårt och författaren uppmanar till att vara försiktig med alla sådana slutsatser.

Lars Olof Lööf skriver i årsbokens avslutande kapitel om "En tidig fotoateljé i Göteborg – Vogel & Dienstbach fotografiska –ateljé". I Göteborgs stadsmuseums arkiv förvaras omkring 30 bilder från 1860-talet och denna ateljés verksamhet. Bilderna är ganska okända och ofta har valts bort när böcker och artiklar om Göteborgs historia har publicerats. Många har föredragit mer livfulla fotografier från sekelskiftet 1900. Bilderna från 1860-talet är med några få undantag ganska folktomma, detta på grund av att dåtidens fototeknik gjorde det svårt att få bra skärpa om det förekom rörelse i motivet. Kapitlet skildrar dels hur ateljén byggde upp sin verksamhet och dels återges en del av dessa unika fotografier från 1860-talet.

Stora Hamnkanalen 1863, Vogel & Dienstbach Fotografiska Atelier, [Carlotta](#).